

УДК: 322.33

Канівець Олена Миколаївна
Карсункін Ігор Сергійович
Сумський НАУ (Суми)

ПРОБЛЕМИ ТА ОСНОВНІ ЧИННИКИ ПОГІРШЕННЯ ЯКОСТІ ГРУНТІВ ТА ЇХ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ

Анотація: Ґрунт - основний компонент наземних екосистем, що утворився протягом геологічних епох в результаті постійної взаємодії біотичних і абіотичних факторів. Як складний біоорганомінеральний комплекс ґрунт є природною основою функціонування екологічних систем біосфери. Важливою властивістю ґрунтів є їх родючість. Завдяки їй ґрунти є основним засобом виробництва в сільському та лісовому господарствах, головним джерелом сільськогосподарських продуктів та інших рослинних ресурсів, основою забезпечення добробуту населення. Тому охорона ґрунтів, раціональне використання, збереження та підвищення їх родючості - неодмінна умова дальшого економічного прогресу суспільства.

Ключові слова: ґрунт, зрошення, осушення, деградація земель, родючість, охорона ґрунтів.

Канивец Елена Николаевна
Карсункин Игорь Сергеевич
Сумской НАУ (Сумы)

ПРОБЛЕМЫ И ОСНОВНЫЕ ФАКТОРЫ УХУДШЕНИЕ КАЧЕСТВА ПОЧВ И ИХ РАЦИОНАЛЬНОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ

Аннотация: Почва - основной компонент наземных экосистем, образовавшийся в течение геологических эпох в результате постоянного взаимодействия биотических и абиотических факторов. Как сложный биоорганоминеральный комплекс почва является естественной основой функционирования экологических систем биосферы. Важным свойством почв является их плодородие. Благодаря чему почва является основным средством производства в сельском и лесном хозяйстве, главным источником

сельскохозяйственных продуктов и других растительных ресурсов, основой обеспечения благосостояния населения. Поэтому охрана почв, рациональное использование, сохранение и повышение их плодородия - неперемное условие дальнейшего экономического прогресса общества.

Ключевые слова: почва, орошения, осушения, деградация земель, плодородие, охрана почв.

Kanivets Olena Nikolaevna

Korsunkin Igor Sergeevich

Sumy NAU (Sumy)

PROBLEMS AND MAIN FACTORS OF THE IMPROVEMENT OF SOIL QUALITY AND THEIR RATIONAL USE

Abstract: Soil is a major component of terrestrial ecosystems formed during geological eras as a result of the constant interaction of biotic and abiotic factors. As a complex bio-mineral complex, soil is a natural basis for the functioning of ecological systems of the biosphere. An important property of soils is their fertility. Due to it, soils are the main means of production in agriculture and forestry, the main source of agricultural products and other plant resources, the basis for ensuring the well-being of the population. Therefore, soil protection, rational use, preservation and increase of their fertility are an indispensable condition for further economic progress of society.

Keywords: Soil, irrigation, drainage, land degradation, fertility, soil protection.

Земля – найважливіша складова природних ресурсів, основа рослинного і тваринного світу, вмістилище природних багатств, операційний базис промисловості, головний засіб виробництва в сільському господарстві. Тому раціональне землекористування є обов’язковою складовою охорони природних ресурсів.

Забезпечення раціонального використання та охорони земель — це не тільки самостійна мета правового регулювання земельних відносин, а й один з найважливіших принципів земельного законодавства [1].

При нераціональному використанні земель, можлива їх деградація, під якою розуміють поступове погіршення властивостей ґрунтів (зменшення вмісту

гумусу, руйнування структури ґрунту, зниження родючості), яке викликано зміною умов ґрунтоутворення в результаті як природних причин, так і господарської діяльності людини [2].

Стан земельних ресурсів України викликає дедалі більше занепокоєння у зв'язку із прискореним зниженням родючості ґрунтів: зменшується вміст і погіршується якість гумусу, підсилюються процеси ерозії, вторинного засолення й осолонцювання. Механічне руйнування та ущільнення ґрунту призводить до постійного збіднення земель на гумус, поживні речовини та погіршення ґрунтової структури. Розростаються ареали техногенно забруднених, порушених земель. Ці та інші деструктивні процеси руйнують не тільки ґрунтовий покрив, а й усю ландшафтну сферу України [3].

Порушення (руйнування) ґрунтів — складний комплекс антропогенних і природних процесів зміни фізико-хімічних і механічних характеристик ґрунту. Як правило, першою причиною порушення ґрунтів є процеси, ініційовані діяльністю людини (механічна обробка ґрунтів, трансформація шарів землі в будівництві, переущільнення ґрунтів унаслідок діяльності транспорту, випасання худоби, зрошення або інші зміни режиму ґрунтових і поверхневих вод, забруднення ґрунтів та ін.). Результати цих первинних змін можуть багаторазово посилюватися під впливом природних чинників, наприклад, вітру, дощових потоків тощо. Тобто ґрунт — дуже складна і вразлива система, що формувалася протягом століть, але може бути зруйнована шляхом неправильних дій людини за лічені роки, місяці і навіть дні [4].

Глобальною проблемою сьогодні є постійне зменшення вмісту гумусу, який відіграє провідну роль у формуванні ґрунту, його цінних агрономічних властивостей, забезпеченні рослин поживними речовинами. Основними причинами цього є: споживацький підхід до землі, намагання якнайбільше з неї взяти і якнайменше їй повернути; недотримання сівозмін - оптимального співвідношення між сільськогосподарськими культурами у сівозмінах (вони практично відсутні), недооцінювання, ігнорування, незнання їх важливості;

суттєве зменшення обсягів і норм внесення органічних та мінеральних добрив та інше.

Унаслідок втрати гумусу й надзвичайно високого рівня розораності сільськогосподарських угідь у ґрунтах країни погіршуються фізичні властивості і зростає небезпека водної й вітрової ерозії.

Негативний бік мають і такі важливі для сільського господарства роботи як зрошення й осушення земель. Зрошувані землі дають близько 30 % продукції рослинництва, але створення водойм і зрошення великих територій призводить до підняття рівня ґрунтових вод і зміни їхнього хімічного складу. Відбувається засолення ґрунтів, заболочування, підвищується сейсмічність території, 50 % зрошуваних земель у нашій країні підтоплено, втрачається чи перевитрачається на кожному гектарі 700 куб. м на рік.

Найбільш небезпечним фактором, який призводить до погіршення якості земель залишається ерозія ґрунтів. Еродованість сільськогосподарських угідь сьогодні перевищує 40%, збільшуючись щорічно на 80–100 тис. га. У складі еродованих земель обліковується 4,6 млн. га середньо - і сильно змитих, у т. ч. 68 тис. га, які повністю втратили верхній родючий шар ґрунту. Змив родючого ґрунту з усієї площі ріллі перевищує 24 млн. тонн на рік. У змитому і дефльованому ґрунті міститься близько 783 тис. тонн гумусу, 1,24 тис. тонн діючої речовини азоту, 2,22 – фосфору, 2,67 – калію. Щорічні екологічні та економічні збитки від ерозії ґрунтів сягають 10 млрд. грн. [5].

Опустелювання є одним з найбільш тривожних світових процесів деградації навколишнього середовища у посушливих, напівпосушливих і сухих районах у результаті дії різних факторів, включаючи зміну клімату і діяльність людини. Це процес безповоротної зміни ґрунту, рослинності й зниження біологічної продуктивності, який в екстремальних випадках може призвести до повного руйнування біосферного потенціалу і перетворення території в пустелю.

Важливою причиною втрати родючості є багаторазовий обробіток ґрунтів різними знаряддями за допомогою потужних і важких колісних тракторів.

Через ущільнення ґрунту колесами різко знижується родючість. У таких ґрунтах майже вдвоє зменшується загальна пористість; різко знижується водопроникна і водоутримуюча здатність, зменшується опірність ґрунту до ерозійних процесів. Лише за рахунок цього чинника загальний врожай на полі зменшується на 20%.

Сьогодні дедалі більш відчутними стають негативні наслідки хімізації сільського господарства – погіршуються властивості ґрунту, його стан, через нагромадження в ньому великої кількості шкідливих хімічних речовин, що вносяться без належних розрахунків і врахування екологічних законів. До таких хімічних речовин, в першу чергу, належать мінеральні добрива та різні отрутохімікати-пестициди [6].

Таке використання та погіршення якості наших земель вимагає вжиття термінових науково обґрунтованих заходів, що сприятимуть значному підвищенню родючості ґрунтів та їх охорони.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Земельний Кодекс України №2768-III від 25.10.2001//Відомості Верховної Ради України(ВВР), 2002, №3-4.
2. Про охорону земель: Закон України від 19 червня 2003 року № 962-IV.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15>
3. Булигін С. Ю. Формування екологічних сталих агроландшафтів: підруч. / С. Ю. Булигін. – К.: Урожай, 2005. С.5.
4. Мельник, Л.Г. Екологічна економіка: підручник / Л.Г. Мельник. - 3-е вид. випр.і допов. - Суми : Університетська книга, 2006. 367 с.
5. Русан В.М. Економіка раціонального сільськогосподарського землекористування : [монографія] / В.М. Русан. – К. : ННЦ ІАЕ, 2009. 200с.
6. Канівець О.М. Ознаки та причини погіршення родючості ґрунтів.//Національне виробництво й економіка в умовах реформування:стан і перспективи інноваційного розвитку та міжрегіональної інтеграції: Тернопіль:Крок, 2016. 28с.